

Een nationaal voetbalmuseum dat zichzelf geheel kan bedruipen: illusie of reëel doel?

‘LEG NEER DIE BAL!’

Fons Kemper

De befaamde sportjournalist en publicist A.H.M. Meerum Terwogt schreef in 1935 in het tijdschrift *Sport in beeld* onder zijn schuilnaam Tartuffe: ‘Naar aanleiding van wat ik onlangs geschreven heb, vroeg iemand mij of er ook een voetbalmuseum bestond. Ik weet het niet, maar er is alle aanleiding om een sportmuseum en een voetbalmuseum in het bijzonder op te richten.’ Toen Meerum Terwogt 25 jaar later overleed, waren beide wensen nog steeds niet vervuld. Over ontstaan en teloorgang van sportmuseum Olympic Experience in het Olympisch Stadion is in de *SPORTWERELD* #71 verslag gedaan. In dit artikel wordt de museale belangstelling voor het nationale voetbalerfgoed gepeild.¹

Wie iets tastbaars wil zien van de geschiedenis van het vaderlandse voetbal wordt het niet gemakkelijk gemaakt. Tot twee jaar geleden was er in Amsterdam, op de hoek van Munt en Kalverstraat, een klein voetbalmuseum van de officiële supportersclub Oranje. Geïnteresseerden konden daar onder meer

Oranje-memorabilia en een film met historische fragmenten zien over het Nederlands elftal. Voor de ‘schatkamer’ moest naar de vierde verdieping geklommen worden. Niet meer dan dertig personen mochten dat tegelijkertijd doen.

Dat museum is niet meer...

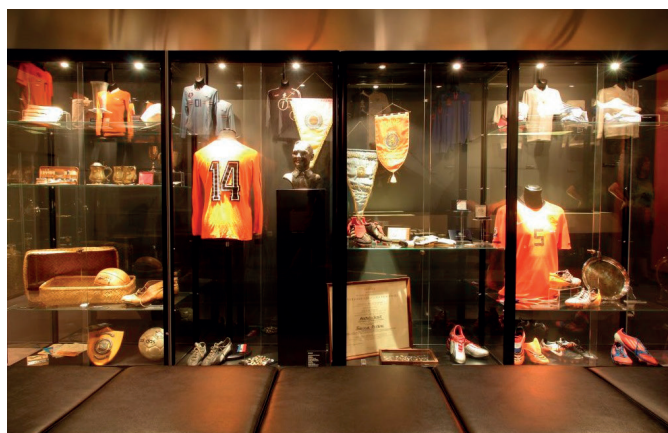
Voor meer ruimte, meer attributen en een plek om zelf een balletje te trappen, kon je destijds ook in Middelburg terecht. Daar werd in 2009 het eerste nationale voetbalmuseum geopend. De geschiedenis daarvan bevat alle ingrediënten van een treurige soap. Strijd om subsidies, tegenvallende recettes, beperking openingstijden en tenslotte rechtszaken.

Dat museum is ook niet meer...

...maar het grootste deel van de collectie maakte een herstart in Roosendaal. Sinds september 2014 is daar het Nationaal Voetbalmuseum, dé Voetbalexperience gevestigd in het Herstaco Stadion van RBC, de vroegere profclub en nu, na een faillissement, een amateur vierdeklasser.

Fans van voetbalclubs zijn over het algemeen wat erfgoed betreft beter af dan die van Oranje. In of rond hun stadions hebben clubs ruimtes ingericht waarin de eigen geschiedenis belicht wordt. Clubhelden doneren na hun afscheid vaak attributen waarmee zij naam gemaakt hebben. Clubliefde en erfgoed versterken elkaar op deze manier. Er zijn onder de supporters ook veel vrijwilligers die zich bekommeren om het clubverleden waar zij meestal emotioneel mee verbonden zijn. Bij veel betaaldvoetbalclubs zijn het deze mensen die de zaak draaiende houden. Overigens leidt dit tot grote onderlinge verschillen en ook tot discontinuïteit in de archivering.

In het navolgende worden twee initiatieven besproken die zich richten op het vastleggen van het voetbalverleden: de al genoemde Voetbalexperience in Roosendaal en de recent geopende Ajax Gallery of Fame in de Amsterdam ArenA.

Memorabiliavitrines in het Nationaal Voetbalmuseum, dé Voetbalexperience in Roosendaal. Bron: www.voetbalexperience.nl.

¹ Met dank aan Rianne van de Wetering en Carel Berenschot van Ajax Erfgoed en Gijs Bogers van dé Voetbalexperience.

Nationaal voetbalmuseum

De eerste concrete aanzetten voor een nationaal voetbalmuseum zijn er pas aan het begin van deze eeuw. In 2006 wordt op initiatief van de sportjournalisten Matty Verkamman, Hugo Borst, Jaap de Groot en Johan Derksen de stichting Voetbal Totaal opgericht. Deze stichting brengt een plan uit voor een nationaal voetbalmuseum en weet zich in dat stadium van steun verzekerd van partners als KNVB, Eredivisie CV en NOS.

Het museum zal een plek krijgen op het Zeeuws Evenementenpark (ZEP) dat aan de rand van Middelburg gerealiseerd gaat worden. Zowel provincie als stad zijn bereid om daarvoor flink in de buidel te tasten. Maar gemakkelijk gaat het niet. Het duurt tot december 2009 voordat het Nationaal Voetbalmuseum, dé Voetbalexperience geopend wordt. Het is geen plek waar je alleen in stilte oude voetbalspullen achter glas kunt bekijken. Er is op 5.000 m² een interactief museum met veel digitale toepassingen gerealiseerd. Hier beleef je hoe divers de (Nederlandse) voetbalgeschiedenis is. Als bezoeker maak je kennis met de belangrijkste schatten uit de voetbalgeschiedenis, waaronder de gewonnen beker van de EK-finale uit 1988.

Veel vrijwilligers bekommeren zich om het clubverleden waar zij meestal emotioneel mee verbonden zijn.

Er is veel plaats voor de geschiedenis van het Nederlandse elftal en er worden oude filmbeelden vertoond. Verder kun je je eigen capaciteiten met een bal testen of een sprintje trekken. Dé Voetbalexperience laat zien dat er gezocht is naar een samengaan van meer museale en meer 'doe'-gerichte ervaringen. Die laatste activiteiten moet vooral de groep jongeren over de drempel van het museum krijgen.

In combinatie met andere toeristische attracties, winkels en horeca op het ZEP-terrein wordt gemikt op 200.000 bezoekers per jaar. Al snel wordt duidelijk dat dit doel moet worden bijgesteld. Maar zelfs met de helft van het aantal bezoekers is het hoofd niet boven water te houden. Als eind 2012 het bedrijf dat ZEP exploiteert ook nog eens failliet wordt verklaard, gaat het museum in de aanbieding. Wanneer in 2013 de deuren definitief gesloten worden, halen veel bruikleengevers, waaronder de KNVB, diverse geëxposeerde stukken terug.

Van Basten, shirt en wedstrijdbal, 1988. Bron: dé Voetbalexperience.

Het grootste deel van de collectie en de inrichting wordt samen met de naam Voetbalexperience in januari 2014 verkocht aan Paul Hermesen, een ondernemer met een hart voor voetbal, die kort daarvoor het stadion waar RBC Roosendaal als profclub speelde, heeft overgenomen. Het wordt na deze transactie omgedoopt in Herstaco Stadion.

Een tweede leven

Na een kortdurende verbouwing is er voor de herstart van dé Voetbalexperience in het Herstaco Stadion bijna 4.000 m² beschikbaar. De inrichting is gebaseerd op het eerder ontwikkelde concept van een museum als beleefwereld. Het ontbreken van enkele historische attributen is goedge maakt door verschillende nieuwe buiten- en binnenactiviteiten te realiseren. Het zijn voorbodes van een andere koers: vooral 'belevingsgericht', met speciale aandacht en activiteiten voor de jeugd. Borging van voetbal als museaal 'erfgoed' zal naar de achtergrond verschuiven.

Het museum is nu ingedeeld in diverse zones. In de historische zone is de 'schatkamer' gevestigd. Daarin wordt een tijdlijn van het vaderlandse voetbal weergegeven door verschillende versies van de Oranje-shirts te tonen die vanaf 1923 gedragen zijn. Het oudste tentoongestelde shirt is dat van de befaamde Oranjespeler en aanvoerder Harry Denis

van het Haagse HBS. In die tijd werd het nationale embleem van de Oranje-leeuw nog met knopjes vastgezet op de shirts. Zo kon de kwetsbare badge voor het wassen verwijderd worden. Ook het shirt Van Basten uit 1988 ontbreekt niet, evenmin als de bal waarmee toen gescoord werd.

Naast de shirts, ballen en oude voetbalschoenen zijn er diverse documenten tentoongesteld. Het belang ervan wordt niet echt geduid. Dat geldt ook voor een vitrine waarin als rariteit een reisverzorgingsset in etui ligt dat spelers gebruikten. In een kleine handbibliotheek kan door wat oudere voetbalboeken gebladerd worden. Ook is er een Crujff-kamer ingericht met posters, boeken, bekers, vaantjes en andere memorabilia die op Nr. 14 betrekking hebben. De bekende verzamelaar Henk Davidse heeft die attributen in bruikleen aan het museum afgestaan.

In de bioscoop op de begane grond brengt een film over het door Nederland gewonnen EK van 1988 dit hoogtepunt in de voetbalgeschiedenis weer terug.

De skill-zone biedt een vijftal spellen waarin vaardigheden getest worden als gericht schieten, dribbelen, bal hooghouden, sprinten en met kracht schieten. Deze opzet slaat vooral aan bij mensen die het museumbezoek zien als onderdeel van een kinderfeestje.

De buitenzone is bestemd om in een 'echt' voetbalstadion een wedstrijdje te spelen of te mikken op een meer dan levensgroot opgeblazen pop. Je kunt ook de bal door diverse ringen schieten. Na afloop? Chillen in de voetbalkantine!

Het 'belevingsgerichte' beleid van het museum is ook zichtbaar op de website en in andere reclame-uitingen, waarin vooral de jeugd wordt aangesproken.

De 'experience' van het zelf voetballen zal in de nabije toekomst meer benadrukt worden. Er zijn vrijwel geen attributen in depot en voor de aanschaf van historische stukken is niet in een eigen budget voorzien. Aanwinsten op dit vlak zullen vooral als gift of bruikleen binnengehaald moeten worden. Als deze trend zich doorzet, zal er jammer genoeg voor voetbal- of sporthistorici in Roosendaal steeds minder te zoeken en/of te vinden zijn. Uit die doelgroep hoopt men op jaarbasis minimaal 60.000 betalende bezoekers dé Voetbalexperience binnen te halen.

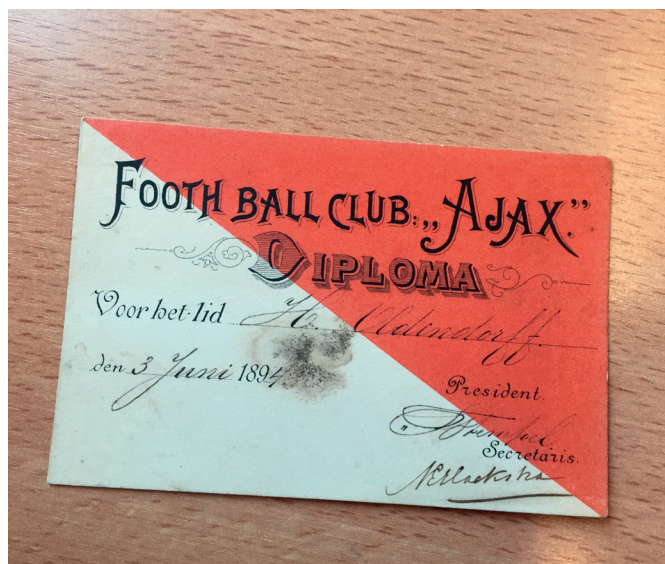
Clubmusea

De verscheidenheid in het vastleggen van de historie bij de clubs is groot. Een greep: PSV heeft in 2013 een digitaal geavanceerd museum geopend bij het Philips Stadion, De Kuip herbergde lange tijd een wat

traditioneel opgezet Feyenoordmuseum dat momenteel ingrijpend verbouwd wordt en SC Heerenveen heeft in 2014 een eigen bescheiden museum gekregen, gerund door een clubfan, en op enige afstand van het Abe Lenstra Stadion gelegen.

Lang niet altijd worden stukken gearchiveerd of wordt het beheren van erfgoed als een kerntaak gezien. Vaak beschikt een club over iemand die als 'archivaris' aangeduid kan worden – heel vaak een vrijwilliger – wat continuïteitsproblemen met zich meebrengt. Dat wil overigens nog niet zeggen dat de zaken waarover de archivaris gaat, ontsloten zijn in de vorm van een (permanente) expositie.

Er is inmiddels ook een nieuwe kijk op erfgoed ontstaan en de wijze van presenteren van geschiedenis bij de verschillende clubs. Het kunnen zien van objecten met een historische waarde, zoals documenten, shirts, foto's en bekers, wordt steeds vaker in combinatie aangeboden aan mensen die een rondleiding door het betreffende clubstadion boeken. Een dergelijke verandering heeft bij AFC Ajax plaatsgevonden.

Lidmaatschapskaart FC Ajax, 1894. Bron: Ajax Erfgoed.

De Ajax Gallery of Fame

In 1893 wordt in Amsterdam de FC Ajax opgericht. Een oude lidmaatschapskaart in het erfgoed van Ajax laat een opmerkelijke spelfout in de clubnaam zien.

Na enkele jaren met veel sores besluit het bestuur de vereniging maar op te doeken en een nieuwe, onder dezelfde naam, in te laten schrijven bij de Amsterdamse Voetbal Bond (AVB). Zo ontstaat op 18 maart 1900 het huidige Ajax. In 1934 laat de club uit eigen middelen in de Watergraafsmeer een stadion bouwen dat bekend zal worden als De Meer. Ajax speelt daar tot 1996 en betreft dan de nieuwe Amsterdam ArenA-stadion in de Bijlmermeer.

Het jubileumboek ter gelegenheid van het 90-jarig bestaan vormt het richtsnoer voor de eerste grote tentoonstelling over de geschiedenis van de club, in 1992 in de Beurs van Berlage. Veel foto's en tal van stukken zijn door oud-spelers van naam en faam beschikbaar gesteld. In een tijdsbestek van nog geen zes weken vergapen ruim 40.000 betalende bezoekers zich aan de tentoonstelling, getiteld 'Ajax ingelijst'. De meerwaarde van een museum is daarna voor het bestuur geen discussiepunt meer. In de nieuwe ArenA worden twee verdiepingen met een oppervlakte van tezamen 600 m² vrijgehouden en in oktober 1997 wordt het Ajax-museum in gebruik genomen. Op de eerste verdieping komt de geschiedenis van de club vanaf 1900 aan bod en wordt stilgestaan bij ontwikkelingen, zoals de opkomst van radio en tv. De tweede verdieping besteedt aandacht aan de succesperiodes van Ajax in de laatste drie decennia van de vorige eeuw.

Maar in 2001 wordt de eerste verdieping van het museum ingeleverd ten gunste van een lucratievere fanshop, waarna in 2011 ook de overgebleven verdieping gesloten wordt. Een deel van de inventaris verhuist dan naar het centrum van Amsterdam, waar op de hoek van het Rembrandtplein en Utrechtsestraat de Ajax Experience in gebruik wordt genomen: een combinatie van fanshop en museum, met voor jeugd de gelegenheid om veel interactieve spelletjes te doen. Het is geen succes en een toeristische trekpleister blijkt het al helemaal niet te zijn. Na bijna drie jaar wordt de Experience weer gesloten. Voor zover het geëxposeerde erfgoed eigendom is van de vereniging, keert het terug naar de ArenA in afwachting van een nieuwe bestemming. Een op zichzelfstaand museum met eigen openingstijden is niet meer aan de orde.

De geschiedenis van de club, in een nieuwe opzet gepresenteerd als de Gallery of Fame, wordt het sluitstuk van een stadiontour door de ArenA. Jaarlijks trekken die tours zo'n 80.000 bezoekers. In de voor de Ajax-geschiedenis bestemde tijd – ongeveer twintig minuten – wordt hen een mix geboden van digitaal historisch materiaal en fysiek erfgoed. Voor de uitwerking van het concept is naar vergelijkbare musea in het buitenland gekeken en vindt een publieksonderzoek onder Ajax-fans plaats.

De informatie wordt aangeboden met objecten uit het Ajax-erfgoed en met digitale schermen waarop foto's en bewegende beelden worden getoond. De geschiedenis van de club vanaf 1900 tot de jaren zeventig wordt apart, op een groot wandscherm, doorlopend vertoond. De ruimte en de inrichting maken de Gallery zeer geschikt voor representatieve

doeleinden, zoals ontvangsten, bijeenkomsten of presentaties.

Ajax heeft de afgelopen jaren veel geïnvesteerd in de digitalisering van zo'n 90.000 fotos en documenten, zoals clubnieuws en programmaboekjes. Zo'n 2.400 Ajax-gerelateerde objecten zijn digitaal beschreven, dus op historisch gebied speelt Ajax een actieve rol.

Na twintig minuten ondergedompeld te zijn in de historie van Ajax, zwaaien de deuren van de uitgang open en kunnen de deelnemers aan de stadiontour de fanshop bezoeken.

Jubileumvaandel AFC Ajax, 1925. Bron: Ajax Erfgoed.

Bij wie ligt de bal?

Het hierboven geschetste beeld van de situatie van het nationale voetbalerfgoed stemt niet hoopvol. Wisselingen van locatie, lokale individuele initiatieven – hoe goed uitgewerkt soms ook – en weinig aandacht voor collectievorming en onderzoek. Een schrale troost is dat andere cultuursectoren met soortgelijke problemen kampen. Bezoek aan een museum wordt steeds vaker verpakt als een (gezins) uitje om de inkomsten te vergroten. Nieuwe musea in cultuursfeer lijken alleen levensvatbaar te zijn met subsidie, sponsoring en de steun van een mecenass, liefst alle drie tegelijk.

De wijze waarop in een toonaangevend voetballand als Engeland het National Football Museum in

PoolBall, 2016. Bron: dé Voetbalexperience.

Manchester de financiële eindjes aan elkaar moet knopen, geeft te denken, ondanks het feit dat er ruim 350.000 bezoekers in het eerste jaar zijn geteld. Een eigen museum dat zichzelf geheel kan bedruipen, is voor onze nationale volkssport tot nu toe een illusie gebleken. Zonder een stevige institutionele achtervang is een sportmuseum (NOC*NSF) of een voetbal-museum (KNVB) niet mogelijk.

In welke richting ligt de toekomst? Met enthousiasme vrijwilligers kunnen heel goed rondleidingen georganiseerd worden. De opzet en de aansturing ervan vragen echter om specifieke deskundigheden. Zeker voor verwerving en collectiebeheer zijn professionele museummensen nodig. Dat geldt ook voor het opstellen van een strategie en die vervolgens realiseren. Voor eenmalige verbouwing of inrichting zijn er nog wel fondsen, sponsors of subsidiegevers te vinden, maar het runnen van een museum vraagt om lange adem en is daarom een veel groter struikelblok voor mogelijke partners die daar een bijdrage aan willen leveren.

Het traditionele museumconcept staat zeker in de sport ter discussie. Dat mag blijken uit de hiervoor beschreven voorbeelden. Er is gelukkig meer aandacht gekomen voor het digitaal toegankelijk maken van originele foto's, films, documenten en memorabilia. Digitalisering en beschikbaar stellen via internet zijn mogelijkheden om veel van de tot nu toe verborgen historische sportschatten letterlijk en figuurlijk naar boven te halen. Maar er is op dit vlak nog een

wereld te winnen. Fraaie voorbeelden van dergelijke toepassingen zijn te zien in het Olympisch museum in Lausanne of bij het FIFA-museum in Zurich, en via de respectievelijke websites: www.olympic.org/museum en www.fifamuseum.com.

Het blijft een groot gemis dat voetbal als de populairste georganiseerde sport van ons land het zonder een eigen documentatiecentrum of laagdrempelig museum moet stellen.² De huidige trend waarbij het vooral de clubs zijn die hun verleden vastleggen en tonen, hoeft daarvoor geen belemmering te zijn. Met behulp van die lokale bronnen kan immers weer een breder – landelijk – perspectief verder ingevuld worden.

126 miljoen

Op 28 februari jongstleden is het FIFA World Football Museum geopend, een gebeurtenis die deels overschaduwd werd door bestuurlijke schandalen bij de bond. In het hartje van Zürich toont de FIFA – opgericht in 1904 – nu zijn geschiedenis. Ruim duizend objecten staan uitgesteld en ook digitaal is veel te achterhalen over de FIFA-geschiedenis, zowel ter plekke als online via een fraaie website.

Maar schrik niet van het prijskaartje dat aan de behuizing en inrichting hing: 126 miljoen euro.

² Het archief van de (K)NVB is ondergebracht bij het Nationaal Archief te Den Haag en bestrijkt de periode 1889-1996.